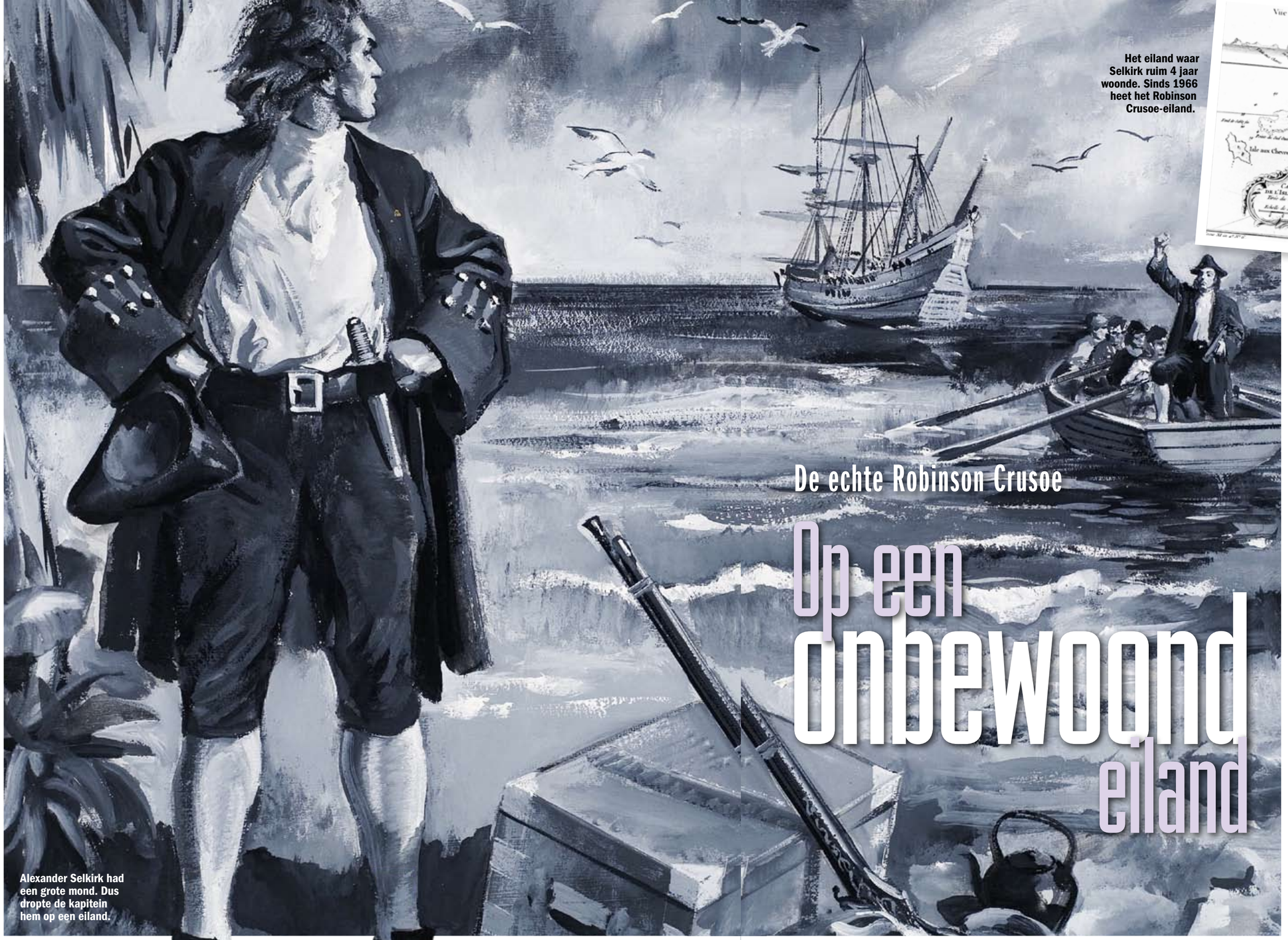
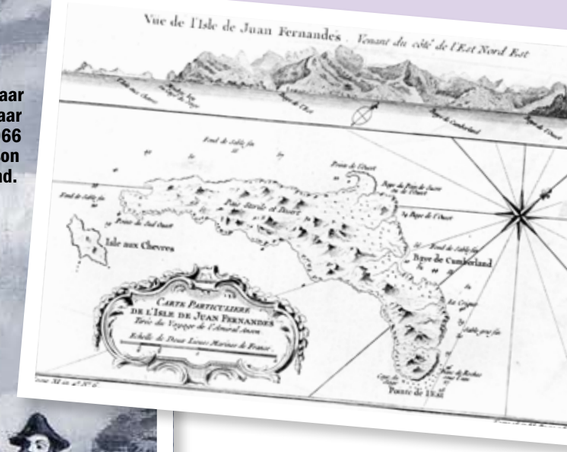

Alexander Selkirk had een grote mond. Dus dropte de kapitein hem op een eiland.

Het eiland waar Selkirk ruim 4 jaar woonde. Sinds 1966 heet het Robinson Crusoe-eiland.

De echte Robinson Crusoe

Op een onbewoond eiland

Daniel Defoe schreef in 1719 een roman die wereldberoemd werd: *Robinson Crusoe*. Defoe baseerde zijn boek op het bijzondere verhaal van Alexander Selkirk, een kaper die op een onbewoond eiland werd achtergelaten.

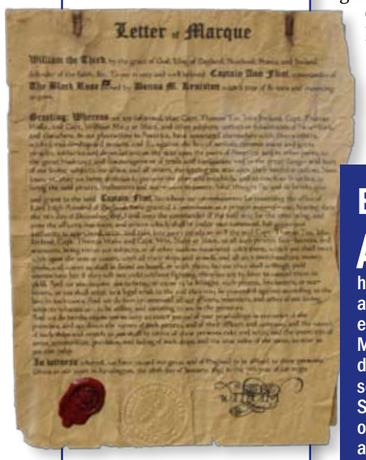
TEKST: MICHIEL VAN STRATEN

De hele romp van het Engelse piratenschip Cinque Ports zit vol met scheepsworm terwijl het vaart op de Stille Oceaan in 1704. Deze 'termieten van de zee' boren het hout tot een broos geheel. Het schip is in slechte staat, de bemanning is verzwakt. Toch vaart kapitein Thomas Stradling door, verleid door de grote hoeveelheid Spaans goud aan de westkust van Zuid-Amerika. De Schot Alexander Selkirk, een bijzonder opvliegend bemanningslid, is fel tegen. Hij wil het schip op het strand van een eiland zetten en de boel repareren. Stradling weigert en wil verder varen. Selkirk roept de bemanning op om in opstand te komen. Dat is muiterij, een doodzonde. De kapitein besluit daarop Selkirk achter te laten op een van de onbewoonde eilanden van de Juan Fernández-archipel. Alleen.

Lastpakken werden achtergelaten op een onbewoond eiland. Zie daar maar eens te overleven

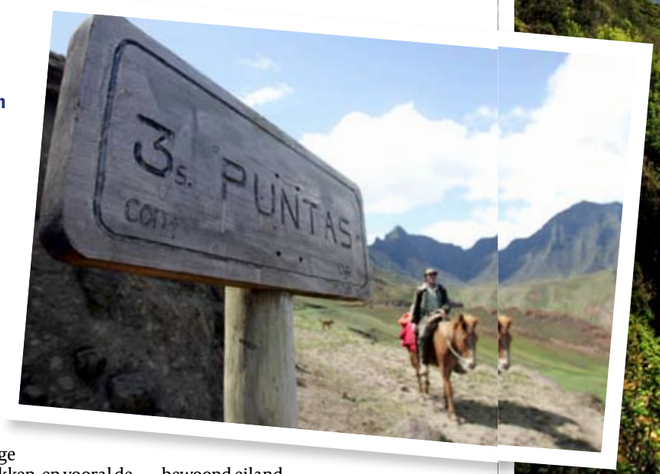
Kapen namens de staat

Het Engelse schip waarmee Alexander Selkirk, de echte Robinson Crusoe, naar het eiland in de Stille Oceaan voer, was een schip vol kapers.
De kapitein, officieren en manschappen waren *privateers*. Zo'n kaper was geen piraat, maar een zeeman met een koninklijke opdracht om buitenlandse schepen aan te vallen in oorlogstijd. Een *Letter of Marque* of kaperbrief van de marine gaf daar van overheidswege toestemming voor. *'No purchase, no pay'* (geen buit, geen salaris) was de ultieme prikkel voor de kapers om hun leven te wagen in de hoop een schat te veroveren.

Een *Letter of Marque* van koning Willem III uit 1695 waarin hij een schip toestemming geeft om te kapen voor Amerika.

Hoe heeft het zo ver kunnen komen? De grootste boosdoeners zijn goudkoorts en erbarmerlijke omstandigheden aan boord. De reis van de Cinque Ports maakt onderdeel uit van een plan dat de Engelsen in 1703 bedachten. Ze willen goud stelen van de Spanjaarden, waarmee ze in oorlog zijn. 'Ze hebben goudmijnen genoeg, meer dan ze aan kunnen', zo redeneren ze in Londen. Ze weten dat Spaanse galjoenen hun schatten vanuit Mexico via de Stille Oceaan naar de Filipijnen vervoeren. Dus willen ze daar de Spanjaarden verrassen en de buit veroveren.
In 1703 worden voor dit doel twee schepen klaargemaakt: de Cinque Ports en de St. George. Een van de bemanningsleden op de Cinque Ports is de 23-jarige Alexander Selkirk. Geboren in Largo, Schotland, een jongen van de straat. Maar het dorpse Largo had de jonge Selkirk weinig te bieden, waarop hij besloot zijn geluk te zoeken in de zeevaart.
Op zijn vijftiende monsterde hij aan op zijn eerste Schotse expeditie naar de Zuidzee. Zo maakte hij al jong kennis met het harde leven aan boord. Deze missie was geen succes, de Schotten wisten

In 1715 zou een Spanjaard een schat hebben begraven op het eiland. In 2005 is er nog naar gezocht, tevergeefs.

maar net te ontkomen aan de veel sterkere Spanjaarden. Toch blijft het ruwe, maar eenvoudige leven op zee trekken, en vooral de mogelijkheid om er rijk mee te worden. Vandaar dat Selkirk zich in 1703 meldt bij de Cinque Ports.

Kapitein is dronkelap

Op 11 september 1703 vertrekken de Cinque Ports en de St. George voor hun rooftocht. William Dampier voert het gezag over de twee schepen en is een zeer opvliegende alcoholist. Al op de dag van vertrek is hij dronken en maakt hij ruzie met een van zijn officieren, Samuel Huxford. Het zet de toon voor de reis, want Huxford wordt een maand na vertrek door Dampier op een onbewoond eiland gedumpt, vanwege die ruzie. Officier Huxford sterft binnen drie maanden op het Kaapverdische eiland. Het zegt veel over de hardheid van zowel Dampier als over het kapersleven.
Ook de rest van de reis wordt gekenmerkt door ellende. Na een nieuw conflict tussen zuiplap Dampier en zijn bemanning besluiten twaalf mannen te vluchten. Ze stelen een lekke sloep voor de kust van Brazilië en varen naar de wal, het groen tegemoet. Het is het tweede grote verlies voor de steeds zwakker wordende kaperschepen.
En dan moet Kaap Hoorn nog gerond worden om op de Stille Oceaan te komen. Die kaap is berucht omdat het er spookt. En niets blijft de schepen bespaard. De lucht wordt zwart, de golven rijzen tot grote hoogte. Storm, onweer en een heftige zee beuken op de twee schepen in. Officier Alexander Selkirk heeft aan boord van de Cinque Ports de verantwoording over de zeilen. Hij heeft het zwaar op het op het stampende schip. Ra's en masten breken, ankers gaan verloren, de zieken worden zieker, kortom het schip en zijn bemanning raken ernstig verzwakt. Op 4 februari 1704 bereikt de Cinque Ports, alleen en lamgeslagen de Juan Fernández eilanden ten westen van Chili. De St. George volgt later. Na vier weken van herstel en reparaties vallen ze wat Spaanse schepen aan, maar dat levert nauwelijks wat op.
Een half jaar later zijn ze terug op het eiland. Ze hebben vrijwel niets buitgemaakt.

Robinson Crusoe-eiland is vruchtbaar, dus officier Selkirk hoefde niet te verhongeren.

Originele naam

Het eiland waar Alexander Selkirk ruim 4 jaar verbleef kreeg een paar eeuwen later de naam Robinson Crusoe. Het eiland maakt deel uit van de Juan Fernández-archipel, dat 670 kilometer ten westen van Chili ligt.
De Spaanse zeevaarder Juan Fernández noemde het in 1574 Más a Tierra ('dichterbij het vasteland') toen hij het ontdekte. Even daarvoor was hij een eiland tegengekomen dat meer naar het westen lag en dat had hij de naam Más Afuera ('verder weg') gegeven. In 1966 wilde de Chileense overheid het toerisme naar het inmiddels bewoonde Más a Tierra bevorderen en hernoemde het naar de romanheld Robinson Crusoe. De ruim 500 bewoners leven vooral van de kreeftvisserij en toeristen. Die komen op de naam van het eiland af en op de vele mogelijkheden om te duiken. Het eiland Más Afuera heet nu trouwens Selkirk Island. Dat is wat verwarrend, want Selkirk is daar nooit geweest. Nederland kent ook een Robinson Crusoe-eiland. Het is een watersport-eilandje dat in de Loosdrechtse plassen ligt.

Bang voor de Spanjaarden

Alexander Selkirk is voor veel dingen bang wanneer hij op het onbewoonde eiland wordt achtergelaten: verwondingen, eenzaamheid en zeehonden. Maar het allerbangst is hij voor de komst van een Spaans schip. Want de vijandige Spanjaarden zouden het eiland ook wel eens kunnen gebruiken als tussenstop. Niets lijkt hem erger dan door de vijand gevangen te worden genomen. Spanje staat er namelijk om bekend dat het gevangenen martelt en tot slaven maakt. Op een dag ziet hij een schip op het eiland afkomen. Hij is dan al een tijd alleen en zou dus best wel eens gered kunnen worden. Tenzij het een Spaans schip betreft, en ja hoor, dat is het geval. De wapperende roodgele vlag doet hem voor het ergste vrezen. Selkirk kent het eiland inmiddels zo goed dat hij uit het zicht van de Spanjaarden weet te blijven als zij aan land komen. Die roepen en schieten als gekken, maar krijgen Selkirk niet te pakken. Uit frustratie slopen ze Selkirks hut en verbranden ze zijn spullen.

Prent uit het boek van Daniel Defoe. Robinson Crusoe krijgt gezelschap van Vrijdag, die hem ging bijstaan.

Selkirk wordt gedumpt

Het grootste eiland van de Juan Fernández-archipel heeft een baai waar de schepen kunnen aanleggen. Het eiland heeft zoet water, vruchten en vlees en is dus beter dan de zee waar ze vandaan komen. Maar toch is het geen paradijs. De logboeken maken melding van 'het melancholieke huilen van de zeehonden op het strand, rotsige afgronden, ongastvrije wouden, constante regen, hemelhoge heuvels met de toppen gehuld in dikke en donkere wolken aan de ene kant, en de stormachtige zee aan de andere.'
Maar Selkirk is ervan overtuigd dat weer naar zee gaan met de door scheepsworm aangevreten

Alexander Selkirk staat op Robinson Crusoe-eiland.

Schrijver Daniel Defoe (1659-1731) schreef meer dan 500 boeken en pamfletten.

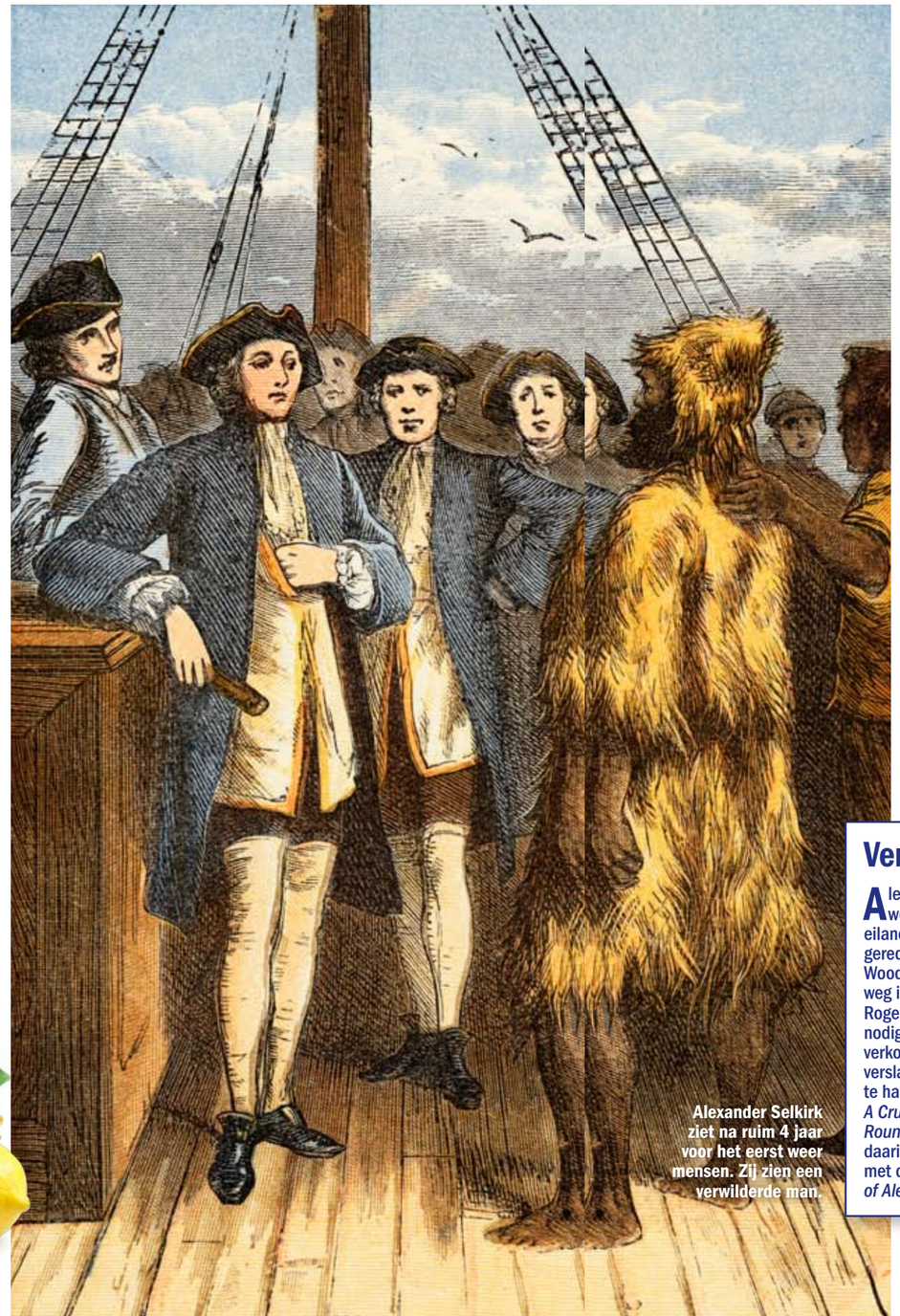
Bij gebrek aan vrouwen op het eiland vermaakte Selkirk zich maar met geiten

schepen levensgevaarlijk is. Hij drijft het conflict hierover zo op de spits met kapitein Stradling, dat de twee schepen uiteindelijk zonder hem willen vertrekken. Zijn scheepskist met inhoud laten ze voor hem achter. Selkirk ziet de ernst van de situatie wel in en smeekt de mannen om vergeving, hij wil toch weer aan boord. Kapitein Stradling antwoordt: 'Loop naar de hel! Voor mijn part word je voer voor de gieren.' Selkirk probeert nog aan boord van de sloep te komen, maar wordt door de andere mannen weggeduwd. Langzaam verdwijnen de schepen achter de horizon. Selkirk voelt zich eenzaam als nooit tevoren.
Ondanks de belabberde staat van de Cinque Ports hoopt Selkirk dat zijn kameraden spijt krijgen en rechtsomkeert zullen maken. De eerste dag besteedt hij aan het speuren over de blauwe oceaan, in de hoop een mast te zien in de verte. Hij pijnigt tevergeefs zijn ogen in het scherpe zonlicht. Selkirk zit gelukkig niet zonder middelen op het eiland. Er liggen wat biezen matten en wrakhout op het strand. In zijn scheepskist zitten extra kleren en een matras, zijn pistool, kruit, kogels, een kapmes, een pan en nog wat navigatie-instrumenten. Verder heeft hij een bijbel, tabak en rum, wat kaas en marmelade. De rum heeft hij snel op.

Geiten bieden uitkomst

Selkirk bouwt een hut van hout, biezen en achtergelaten stukken zeildoek. Hij kan er slapen en schuilen voor de regen. Maar niet voor de ratten, vlooien en teken. De ratten knagen aan alles, zelfs aan zijn kleren en voeten als hij ligt te slapen. De beesten zijn ooit onbedoeld geïmporteerd door de Europese schepen die het eiland hebben bezocht. Ze vermenigvuldigen zich razendsnel en brengen ook nog vlooien mee. Het zijn er miljoenen. Selkirk maakt wat katten tam, die hij in 'in huis' neemt om zijn hut vrij te houden van andere ratten. Het worden een soort huisdieren, maar hij is er niet alleen maar gelukkig mee. Door zijn hoofd spookt het idee dat deze 'huisdieren' zich tegoed aan hem zullen doen, wanneer hij dood is en er niemand is om zijn lijk te begraven.
Er zijn ook geiten op het eiland, die Selkirk op allerlei manieren van dienst zijn. Om zich te verzekeren van wat vette, vlezige exemplaren breekt hij de achterpoten en voert ze haver, die hij verderop op het eiland heeft ontdekt. Van de hoorns snijdt hij bestek. De huiden gebruikt hij om kleren mee te naaien. Hij weet hoe dat moet, want zijn vader was een leerbewerker. Zo ruikt zijn hut nu zelfs een beetje naar thuis. Hij wordt ook steeds vaardiger in de jacht. Op zijn blote voeten rent hij achter de beesten aan, vangt ze met zijn blote handen en doodt ze. Wanneer Selkirk zeker weet dat hij genoeg te eten heeft en een dak boven zijn hoofd heeft, voegt hij een nieuw jachtritueel aan zijn activiteiten toe: hij viert zijn seksuele lusten bot op de geiten. Bij de geiten die hij heeft 'gehad' neemt hij een hap uit het oor.
De zeehonden blijken eenvoudig te benaderen. Ze zijn niet bang voor mensen en blijven nieuwsgierig zitten wanneer Selkirk ze nadert met zijn bijl. Het is een eitje om ze vervolgens dood te slaan. Het vet gebruikt hij voor het bereiden van voedsel, de huiden voor kleding. In zijn hut legt hij voorraden aan van rapen, kool, pepers, haver, peterselie en pruimen. En vissen en kreeften biedt de zee volop.
Het eiland is nu van hem. In plaats van een vijand is het zijn natuurlijke omgeving geworden. Selkirk ziet er nu uit als wat het latere clichébeeld van Robinson Crusoe zal worden: een woest uitziende man, met lang haar en een baard, gehuld in geitenvellen en op blote voeten. Selkirk voelt zich wel thuis. Hij is zelfredzaam. Drank, tabak, zout, schoenen, gezelschap: hij mist het allemaal niet meer. Maar de eenzaamheid blijft en de terugkeer naar de bewoonde wereld is niet uit zijn gedachten te krijgen.
Na vier jaar en vier maanden vaart er een Engels schip langs. Ondanks dat hij het prima voor elkaar heeft, kan Selkirk de verleiding niet weerstaan. Hij stookt een groot vuur en wordt opgepikt. Aan boord vermaakt hij onbedoeld de bemanning, want ze kunnen de verwilderde Selkirk nauwelijks verstaan. Na meer dan 1500 dagen op het eiland keert hij huiswaarts.
Hij vertelt onderweg zijn verhaal aan de kapitein, die het in een Londens koffiehuis weer doorvertelt aan de schrijver Daniel Defoe. En zo wordt Alexander Selkirk vanaf 1719 beroemd als Robinson Crusoe . ■

questhistorie@quest.nl

Alexander Selkirk ziet na ruim 4 jaar voor het eerst weer mensen. Zij zien een verwilderde man.

Scheurbuik eist zijn tol

Vóór halverwege de 18de eeuw worden veel bemanningsleden ziek aan boord. Aderlaten, het laten weglopen van bloed, is een veelgebruikte maar zinloze remedie. De zieken lijden aan koorts, neerslachtigheid, vermoeidheid, ontstoken tandvlees, slechte adem, uitvallende tanden, zwellingen, blauwe plekken en pijn. Pas in 1747 wordt duidelijk wat de oorzaak is: scheurbuik. Het innemen van vitamine C is een doeltreffende en eenvoudige remedie. Aan boord van de Engelse kaperschepen zitten veel te veel mannen. Dat heeft 2 redenen. Zo kunnen ze het vijandige schip enteren, het goud buit maken en ermee terug varen. Maar de schepen zijn ook overbevolkt omdat de helft de reis toch niet zal overleven.

Citrusfruit helpt tegen scheurbuik.

Verhaal wordt aangedikt

Alexander Selkirk wordt na zijn eilandverblijf in 1709 gered door kapitein Woodes Rogers, die op weg is naar Londen. Rogers heeft hard geld nodig en hoopt met de verkoop van zijn reisverslag wat geld binnen te harken. Hij schrijft *A Cruising Voyage Round the World*, met daarin een hoofdstuk met de titel *An account of Alexander Selkirk's living alone four years and four months in an island*.
Rogers komt regelmatig in Bartram's Coffee House in Londen. De schrijver Daniel Defoe zit daar ook vaak. De 2 mannen praten met elkaar, en Defoe doet hier goede ideeën op voor zijn nieuwe roman. Selkirk zat ruim 4 jaar op een eiland, maar Defoe maakt daar voor zijn Robinson Crusoe 28 jaar van. Crusoe wordt in het boek een vrome, christelijke held. Hij is niet alleen heer en meester over zichzelf, zijn eiland en alle schepselen die er leven, maar ook over de man Vrijdag, die op zeker moment zijn entree in het verhaal maakt. Waar Selkirk een overlever was, wordt Crusoe een romantische overwinnaar.

Lekker alleen met de natuur

Naast mensen die gedwongen op een onbewoond eiland bivakkeren, zijn er ook mensen die er voor kiezen. Bijvoorbeeld de 50-jarige Nieuw-Zeelander Tom Neale. Hij was ontevreden met zijn leven en ging op zoek naar verandering. In 1952 vertrok hij naar Suwarrow, een atol in de Stille Oceaan. Met tussenpozen verbleef hij 15 jaar op het eiland. Toen hij ziek werd ging hij weer naar de vaste wal, waar hij stierf aan maagkanker. De schrijvers Godfried Bomans en Jan Wolkers bleven dichter bij huis. Zij zaten in juli 1971 ieder een week op Rottumerplaat, een eilandje in de Waddenzee, om er voor de radio verslag van te doen. Bomans vond het vreselijk ('Ik beschouw de natuur meer als de afstand tussen 2 steden'). Natuurliefhebber Wolkers genoot met volle teugen.

Jan Wolkers (rechts) lost Godfried Bomans af voor een weekje Rottumerplaat.

MEER INFORMATIE

***Selkirk's Island*, Diana Souhami, Harcourt Books (2001):** het avontuur van Alexander Selkirk, die model stond voor Daniel Defoe's Robinson Crusoe.
***Leven en de wonderlijke avonturen van Robinson Crusoe*, Daniel Defoe, Het Spectrum (2011):** Daniel Defoe's klassieker.